

Наташа М. МИЛАНОВ\*  
Институт за српски језик САНУ  
Београд

Оригинални научни рад  
Примљен: 1. 12. 2022.  
Прихваћен: 22. 2. 2023.

## ИМЕНИЦЕ СУБЈЕКТИВНЕ ОЦЕНЕ У ПУТОПИСИМА *ПИСМА ИЗ НОРВЕШКЕ И. СЕКУЛИЋ И АФРИКА* Р. ПЕТРОВИЋА\*\*

Предмет истраживања су именице субјективне оцене у два одабрана путописа, *Писма из Норвешке* Исидоре Секулић и *Африка* Растка Петровића, и то именице код којих се творбеним средствима уобличава одговарајуће деминутивно или аугментативно значење. Циљеви које смо у истраживању поставили тичу се утврђивања броја ових лексема у текстовима и најпродуктивнијих творбених модела, области стварности на које се овако издвојене именице односе, одређивања њиховог конотативног значења, уколико га поседују. Интересовало нас је и да ли постоје сличности и разлике у употреби оваквих именица у анализираним путописима.

**Кључне речи:** *Писма из Норвешке*, *Африка*, путопис, именица субјективне оцене, деминутив, аугментатив, лексичко-семантичка група, творбена структура, сема.

1.1. С циљем да дамо допринос систематском изучавању језика у српским путописима, одабрали смо да са лексичко-семантичког и творбеног аспекта анализирамо именице субјективне оцене у два значајна путописа српске књижевности 20. века, *Писмима из Норвешке* Исидоре Секулић и *Африци* Растка Петровића, аутора који припадају различитим књижевним епохама, модерни и експресионизму, и чији књижевни опус неминовно прате и разлике у стилу описивања.<sup>1</sup>

---

\* [natasa.milanov@isj.sanu.ac.rs](mailto:natasa.milanov@isj.sanu.ac.rs)

\*\* Овај рад финансирао је Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије према Уговору број 451-03-68/2022-14, који је склопљен са Институтом за српски језик САНУ.

<sup>1</sup> Првобитна идеја била је да се у анализу укључи и неки од значајних путописа Ј. Ненадовића, писца који је стварао у 19. веку, али смо прегледом његових текстова установили да тамо готово ни нема овог типа лексике. Разлог за такво стање можда лежи у констатацији Павла Поповића о томе да је путописни стил Ј. Ненадовића објективан и да се често одликује конциз-

1.2. У путописима се износе утисци аутора о земљама и пределима кроз које путује, те они представљају „мале литерарне форме у којима се индивидуализација језичкога израза може довести на висок ниво” (Тошовић 1993: 67). У оваквим делима се објективно документују утисци са путовања, те се, према неким ауторима, путопис „може сматрати ауторитативнијим и ближим чињеничном и истинитом од, рецимо, романа, али никако не може бити схваћен као потпуна замена за стварно искуство путовања” (Гвозден 2011: 23). Путописи представљају и допуну биографије путописца. И. Грицкат, говорећи о путописима 17. и 18. века, наводи да су они невелики по обиму, али и по књижевном значају, те да путописци стално прибегавају „мерном начину описивања, указујући на растојања одређена корацима, паприштима ... на размере предмета, на њихов број”, као и да путописци овог времена не гледају ни природу ни животиње, „осим што нотирају ноја и крокодила” (Грицкат 1976: 298). Квалитет путописа сигурно се променио од времена о коме И. Грицкат говори, али у свим епохама путописци, говорећи о подручју које посећују, радо описују и анализирају оно што је неуобичајено, несвакидашње за крај из кога потичу.

1.3. *Писма из Норвешке* објављена су 1914, а ова књига, према речима Ј. Деретића, спада у „лирско-медитативну прозу која је искоришћена како би се обликовали доживљаји земље која је ауторку привукла величанственом дивљином својих предела и необичним карактером народа” (Деретић 1983: 485), те је више путописни есеј о земљи и народу него извештај о доживљајима и сусретима које је писац имао у тој земљи. Као путописац Исидора Секулић није песнички субјективна, већ објективна, истинољубива са тежњом да оствари путопис у којем ће доћи до склада између реалности и унутрашњег, духовног бића човека (в. Леовац 1986: 54). Каже се и да је њен језички идеал романтичарски, вуковски, а сматрала је да је аутентичан језик само онај којим народ и говори и ствара.

1.4. Други анализирани путопис, *Африка*, штампан је 1930. године. Како истиче Ј. Деретић (1983: 519–520), ова књига има не само уметнички него и документарни, научни карактер. У њој се, поред поетских описа, лирских расположења, призора из живота, даје и низ занимљивих саопштења о прначкој уметности, музици, игри, обичајима. У литератури се истиче да описи доживљаја, предела и људи чине главну садржину и вредност *Африке*. Такође се напомиње да каткад песници пишу путописе, али то су поетски путописи – поеме о смрти, љубави и лепоти и да је такав и поменути путопис Р. Петровића.

2.1. Предмет нашег истраживања су именице субјективне оцене у поменутих путописима, и то именице код којих се творбеним средствима уобличава одговарајуће деминутивно или аугментативно значење. Основни задатак био је да се утврди број ових лексема у текстовима, потом да се утврде најпродуктивнији творбени модели, на које се области стварности овако из-

---

ношћу, „изражавање је концизно; прелази и неутрална места одбачена су, а истиче се само оно што је главно” (Поповић 1926: 128; 139).

двојене именице односе, тј. којим лексичко-семантичким групама припадају, да се одреди њихово конотативно значење, уколико га поседују, као и њихова функција у тексту, у приказу пејзажа и људи. Такође, интересовало нас је и да ли постоје разлике у употреби именица субјективне оцене у анализираним путописима с обзиром на књижевне епохе којима припадају, те да њихови аутори имају особен стилски израз. Пошто употреба оваквих лексема представља начин индивидуализације израза аутора, средство изражавања личних доживљаја, на основу инвентара ових лексема испитивали смо и у ком обиму аутори употребљавају назначену лексику.

2.2. Лексика субјективне оцене била је предмет више истраживања и сви аутори истичу да се њоме исказује лични однос говорника према изванлингвистичким појавама. Емоционална обојеност лексике, према М. Дешићу (1990: 43–54), може се постићи творбеним средствима (нпр. *коњићак* „дем. и хип. од коњић”) или је та карактеристика садржана у основном лексичком значењу неизведене лексеме (нпр. *коњ* „незграпан и глуп, ограничен човек”). Нас ће, дакле, у овом раду занимати лексеме код којих се деминутивност/хипокористичност односно аугментативност/пејоративност постиже творбеним средствима.

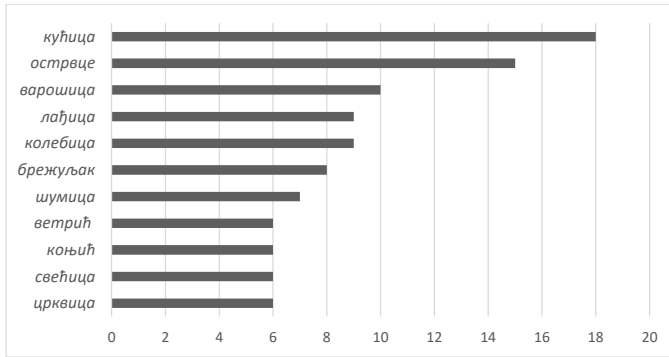
2.3. Именице субјективне оцене, деминутиви и аугментативи, представљају део активног лексичког фонда и спадају у изведенице велике продуктивности. Како напомиње И. Грицкат, деминутиви су морфолошка категорија која примарно денотира умањење, али они, под дејством контекста, модификују своје значење и обухватају веома широк семантички спектар, „од реалне процене онога о чему се говори ... до разних повољних и неповољних објективно или субјективно датих судова” (Грицкат 1995: 2). У претежном броју случајева се као пратилац деминутивности појављује хипокористичност, потврда симпатије, милоште, која је некад тек ублажавање, без конотативног нагласка на неком позитивном говорниковом односу, на његовој наклоности или нежности (Исто). Међутим, како упозорава И. Грицкат, уколико се афикс дода на неадекватну лексичку јединицу, или се деминутив нађе у неадекватном контекстуалном окружењу, резултат може да буде било суфемизам, ниподаштавање, па и пејорација (Грицкат 1995: 2).

2.4. Именички деминутиви или аугментативи могу бити репрезенти искључиво квантитативних својстава објекта именовања, димензије неког појма, те је тада и оцена објективна, без афективних елемената, уз учешће семе 'мало' односно 'велико'. Постоји и субјективна, квалитативна оцена ентитета, када се потписују семе велико/мало, а развијају се периферна значења, исказана семама 'слабо/јакo', 'нежно/грубо' 'вољено/мрско', 'важно/безначајно' и сл., што може резултирати и пејоративним или хипокористичним значењем творенице (Јовановић 2010: 26; Вељковић Станковић 2011: 41). За разлучивање објективне од субјективне оцене главну улогу има контекст.

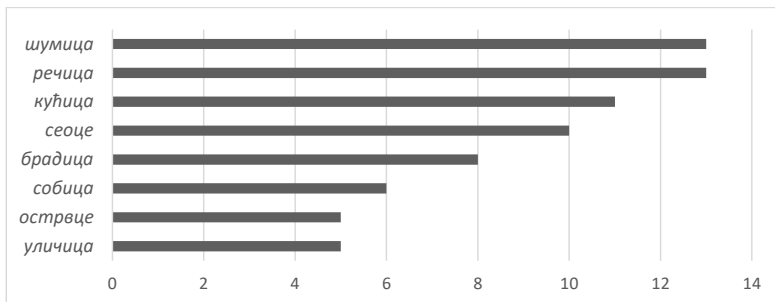
2.5. Деминутивне именице у књижевном опусу И. Секулић биле су предмет рада В. Ђуркин (2020) која истиче да се овим лексемама може изразити широк дијапазон значења, од позитивно конотираних, до значења насталих укрштањем сема квантитета и квалитета (презира, ироније, ниподашта-

вања), при чему се руглу извргава заједница, а не појединац. Напомиње и да су најбројнији деминутиви којима се именују појмови који се односе на децу, биљке и животиње, те да је деминутива највише у лирски обојеним текстовима (Ђуркин 2020: 108–118). Наше истраживање надопуњује ово истраживање, испитујући уопште лексику субјективне оцене у одабраном путопису И. Секулић, и њен однос према таквој лексици у другом тексту истог књижевног жанра.

3. Нашу грађу чини 167 лексема са око 400 употреба у контексту. У обимнијем тексту И. Секулић, *Писма из Норвешке* (даље: ПН), употребљено је 100 именица, док је у Путопису *Африка* Р. Петровића (даље: А) забележено њих 67. С обзиром на фреквенцију анализираних лексема, закључујемо да И. Секулић чешће посеже за оваквим јединицама (у ПН употребљено је око 60% свих издвојених лексема субјективне оцене). Ако упоредимо инвентар анализираних лексема и њихов број у оба испитивана путописа добићемо податак о најфреквентнијим именицама (в. Графиконе 1 и 2):



Графикон 1: Листа најфреквентнијих лексема у путопису „Писма из Норвешке“



Графикон 2: Листа најфреквентнијих лексема у путопису „Африка“

Наведена листа показује да су у оба путописа по фреквентности доминантне лексеме којима се описују природа и појаве из непосредног окружења

људи који у тим крајевима живе. Овакав резултат условљен је природом и тематиком путописа.

4.1. Према врсти десигната који означавају, лексеме из грађе поделили смо у следеће лексичко-семантичке групе (даље: ЛСГ):<sup>2</sup>

– ЛСГ природа и материја

ПН – баиштица, брежуљак, ватрица, ветрић, долиница, језерце, капљица, кишица, маглица, мећавица, облачић, олујина, острвце, полуострвце, речица, сантица, стазица, сумрачица, таласић;

А – камичак, острвце, речица, таласић, утриница;

– ЛСГ грађевине

ПН – верандица, зградица, колебица, кућерак, кућица, палатица, прозорчић, собица, станичица, тороњчић, ћупријица, црквица, црквичак, ходничкић;

А – верандица, дућанчић, колибица, кровић, кулица, кућица, механица, мостић, собица, ходничкић;

– ЛСГ биљке и њихови делови

ПН – биљчица, гранчица, дрвце, жилица, листић, џбунић, шумарак, шумица;

А – дрвце, жилица, листић, прutiћ, травуљина, шумарак, шумица;

– ЛСГ животиње и њихови делови

ПН – животињица, зверчић, козица, коњић, магарић, орлић, орлушина, пужић, рибица, шкољкица;

А – животињица, коњић, коњче, кошчурина, перце, птичурина;

– ЛСГ човек и појмови у вези с њим

ПН – главица, гласић, трговчић, човечуљак;

А – брадица, главица, гласић, ножица, сестрица, црнчић;

– ЛСГ предмети

ПН – асталче, дашчица, звончић, јастучић, колевчица, крстић, секирица, столица, чинијица, итапић;

А – ашовчић, клупица, сатарица, стварчица, сточић, итапић;

– ЛСГ одећа и тканине

ПН – катица, рукавић, шеширић, шубарица;

А – асурица, завесица, јастучић, кашић, поњавица, кончић, торбица.

Осим наведених ЛСГ глагола забележених у оба путописа, у ПН налазимо и ЛСГ партикуларизатори – *гомилица, грудвица, делић, комадић, мрвица, хрпица*; ЛСГ светлост – *искрица, лампица, свећица*. У оба путописа потврђене су и појединачне, неразврстане лексеме какве су *душица, колонијица, песмица, савијутак* итд.

<sup>2</sup> Због ограничености простора, нећемо наводити све лексеме из грађе, већ само репрезентативне примере. Примере ћемо давати за сваки путопис посебно, сразмерно њиховом броју у грађи, како би се видела њихова дистрибуција.

4.2. Поделом лексема из грађе на ЛСГ добили смо податак о томе које се сфере стварности најчешће именују овим типом лексике. То су, готово искључиво конкретни појмови. Најбројније су лексема којима се означавају појмови из природе, облици материје и грађевински објекти (исто важи и за најфреквентније именице (уп.т. 3)). Доминантност ових група именица била је очекивана будући да се путопис темељи на опису краја и реалија које се у том крају примећују. Ту су, очекивано, и појмови из живог света, биљке, животиње и човек, и то његов физички изглед. На основу инвентара лексема из сваке групе у оба путописа уочавају се разлике у поднебљима која се описују (што се, нпр. види у ЛСГ одећа и тканине, ЛСГ предмети или ЛСГ природа и околина), али се запажају и поклапања, због исте теме, описа географског простора (што се, поред осталог, запажа на основу лексема које означавају грађевинске објекте, биљке или животиње).

4.3.1. Након екскерпције примера, установили смо да деминутиви чине чак 97% грађе, а да се аугментативи у оба текста употребљавају тек по изузетку.<sup>3</sup> Деминутиви се у путописима најчешће користе да означе појам димензија мањих од уобичајених, просечних. У даљем тексту указаћемо на најпродуктивније семантичке компоненте које су индуковале значења датих деминутива.

4.3.2. У оба испитивана путописа највише деминутива користи се да означе реално умањење у денотативном смислу, а сема 'мали' учествује у семантичком садржају највећег броја ових лексема. Неке од потврде налазимо у следећим примерима:

Око *црквице* је подигнут ред дрвених *колебица* (ПН, 336); по каквим *стазицама* и пречицама смо се спуштали и провлачили (ПН, 279); те мале своје *шешириће* људи скидају са грацијом с главе (ПН, 284); угледали смо два кревета и једно *асталче* (ПН, 275); кроз дубоку увалу, протиче *речица* (А, 41); неколико степеница силазе са мале *верандице* на стазу (А, 24).

4.3.3. Осим творбеним средствима, деминутивна семантика у изабраним путописима исказује се и додатним атрибутским одредбама, чиме се наглашава изглед означеног појма, а оваквим поступком се о појму износи и субјективан став аутора. Деминутиви се, у оваквим случајевима, најчешће спајају са описним придевима који додатно детерминишу, наглашавају физички изглед денотата (нпр. *мајушан*, *ситан*, *сићушан*). Примери:

Цео први спрат, до половине *мајушних* својих *прозорчића*, утоноу је такође у меке брегове пахуљца (ПН, 291); *кућице* су *сићушне*, *незнатне*, као да клече у снегу (ПН, 337); шере ... су, углавном, *веома ситна острвца* и растурени комадићи стена (ПН, 322); лепо намештене *кућице* ... пуне *ситних собица* (ПН, 208); плео је *ситне каишиће* који су се на њему били расплели (А, 68); откривам неколико *сасвим малих дућанчића* у којима играју црнци (А, 116).

<sup>3</sup> Говорећи о широком семантичком спектру деминутива, И. Грицкат (1995: 2) каже да се семантичка доградња у односу на основно значење деминуције „врши унутар самог типа новонастале јединице (семантички 'сагласан' или 'несагласан' спој), затим осмишљеношћу шире реченичне целине, или под дејством чак и обухватнијег контекста”, закључујући да су у овоме могућности деминуције богатије од могућности аугментације.

Овако употребљени деминутиви добијају у контексту „специфичну прагматичку вредност” (Вељковић Станковић 2011: 70), што говори о њиховом сложенем конотативном значењу (в. Стојановић 2012: 208). При томе се евалуира садржај изреченог о невеликим димензијама појма, те се, осим о димензијама, о њему стиче и утисак као о нечем драгом, пријатном, симпатичном. Оваква употреба деминутива израженија је у путопису И. Секулић.

4.3.4. Запажамо да је сема ’мали’ у неким деминутивима додатно модификована, унесене су нове компоненте значења, а једна од таквих је сема ’интензитета’ коју, између осталих, препознајемо у следећим примерима:

Наши мали *гласићи* једва се чују (ПН, 289); пада лака *кишица* магле (ПН, 290); Из перја јој [сови] полете читава *мећавица* снега (ПН, 293); око поноћи засвира *ветрић* (ПН, 331); пева слабачким *гласићем* (А, 100).

Сема ’интензитета’ се додатно модификује у сему ’неважан’, индукујући значење умањене снаге, моћи, утицаја и сл. појма, што уочавамо у примеру Норвешка је *државица* која не игра европску улогу (ПН, 356). И у овом случају евалуативна твореница добила је специфичну прагматичку вредност.

4.3.5. Међу продуктивнијим семантичким компонентама је и сема ’млад’ коју налазимо у примерима:

Увио [је] свог оца и *сестрицу*, да би их заштитио од хладноће (А, 68); *Црнчићима* ... није нека нарочита посланица тај сок од кокоса (А, 26); леже на асурама, дојећи четвороножну децу, као *зверчиће* (А, 6).

Деминутиви из грађе са доминантном семом ’млад’ могу се односити младе особе (нпр. *сестрица*, *црнчић*) или на младе животиње (нпр. *зверчић*, *масарић*). У наведеним примерима у значење се уноси и нијанса симпатије, па примери овог типа припадају и хипокористцима. За разлику од осталих група примера, овако употребљене деминутиве срећемо само у путопису Р. Петровића.

4.3.6. Деминутиве са значењем занимања не налазимо у испитиваним путописима, осим именице *трговчић*, забележене у ПН. У литератури се наводи да суфикс *-ић* употребљен уз именице са значењем занимања или статуса уноси квалитативну, евалуативну оцену – ’безначајан’, ’неважан’, ’достојан презрења’ (уп. Јовановић 2018: 451). Пример из грађе На целој обали језера нема човечјег стана, сем ... туриста, или торбара *трговчића* (ПН, 267), не показује поменуту семантичку трансформацију деминутива, већ, рекло би се, аутор уноси ноту симпатије, наклоности према човеку са таквим занимањем.

5.1. Када говоримо о инвентару лексема из грађе, за дела оба писца карактеристична је употреба општепознатих лексема код којих се творбеним формантом уобличава субјективна оцена, те су готово све испитане лексеме садржане у дескриптивним речницима српског језика. Тек за неколико лексема можемо рећи да су мање обичне или су пак индивидуализми. Такве су, на пример, творбено необичне именице *сумрачица*, *тороњчић*, *путуњица* које налазимо у ПН, док Р. Петровић употребљава именице *кољић* и *кољчић*:

Пала је тако танка *сумрачица* да се сваки предмет распознавао (ПН, 223); То су они према сунчаној страни истурени *тороњчићи*, балкони и веранде (ПН, 174); купи отресено кестење у дрвену *путуњицу* (ПН, 165); У око још неколико грађевина ... шиљастих неједнаких зидова, који су као жељеви начичкани *кољчићима* станују црни марабути (А, 71); ниска грађевина, као неки хладњак на *кољчићима*, отворен са свију страна (А, 71).

Употреба таквих, необичних лексема представља „творачки лексички слој, често на граници индивидуализама, који је наш књижевни језик обогатио обрасцима што се налазе у самим темељима српскога језика” (Радовић Тешић 2010: 119).

5.2. Ако упоредимо анализиране путописе, запазићемо да И. Секулић чешће користи варијантне облике неких деминутива:

Није много елегантна животиња норвешко *коњче* (ПН, 203); господарица [је] оног чудног *коњића*, који као да има смисао за природне лепоте (ПН, 353); у најближој близини свега тога тек усмотрите пашњак и мали *кућерак* (ПН, 317); Хтео је да направи око *кућице* њиву (ПН, 205); Мали један *црквичак* ... грађен на коленца-катове као телескоп (ПН, 354); Негде у зеленилу јелове шумице стајала је дрвена *црквица* (ПН, 331); *Местанце* лежи у плодној, обрађеној, воћној и цветној околини (ПН, 242); На темену фјуре је Алтнгор ... мало, брдима заклоњено *местанце* (ПН, 334).

Једна од тако употребљених конкурентних лексема је стилски неутралнија, док се другом уноси и конотативна вредност. Стилска маркираност оваквих деминутива може происходити из статуса самог суфикса, да ли је продуктиван или није (такав је однос на пример између суфикса *-ица* и *-чак* код лексема *црквица* и *црквичак*) или из неке необичности која је везана за саму творбену основу (што можемо рећи за примере *кољић* и *кољчић* (в.т. 5.1), оба творбено необична, према знатно фреквентнијој лексеми *кочић*). В. Ђуркин је, испитујући деминутиве у делу И. Секулић, навела да се употребом различитих деминутивних суфикса уз исту творбену основу доприноси појачаној експресивности израза, те употребом мање продуктивних суфикса долази до семантичких и стилских померања у значењу деминутива (Ђуркин 2020: 116). Деминутиви као што су *кућерак*, *црквичак*, *шумарак* означавају најчешће реално умањење у денотативном смислу, али могу имати и значење квалитативне оцене.

5.3. У ПН чести су случајеви гомилања деминутива приликом описа једне ситуације. Тиме добијамо информацију да аутор такву слику доживљава као драгу, блиску и симпатичну. Такви су примери *Острвце* на којем је *варошица* ... пуно је брезових *шумица* (ПН, 337) и *Око црквице* је подигнут ред дрвених *колебица* (ПН, 336). Оваква употреба већег броја деминутива у једном опису са таквим конотативним значењем није одлика језика путописа Р. Петровића.

6.1. Већ смо напоменули да је у испитиваним делима готово занемарљив број десупстантивних аугментатива. У оба дела употребљено је укупно пет оваквих именица – *кошчурина*, *олујина*, *птичурина/тичурина*, *травуљина*, *орлушина*.

Камење то изгледа као циновским зубима раскрхане *кошчурина* (ПН, 221); Излете, збуњена и поплашена, врло крупна бела *птичурина* (ПН, 293); Животиње ... уплашене



олујином нагле да се склоне (ПН, 227); Испред нас ствари, канте, постеље ... које као да су добиле ... ноге да би се пробијале кроз густу жуту и цветну *травуљину* (А, 73); Гране неколико великих фромажеа и баобаба пуне су *орлушина* (А, 89).

Примећујемо да се побројане лексеме односе на појмове из природе – билјке и животиње или појмове у вези са њима, као и на природне појаве. Из примера се запажа да се, осим творбеним средствима, став говорног лица исказује и придевима употребљеним уз такав аугментатив, њима се додатно наглашавају изразита димензија или количина појма, док је у аугментативу *олујина* сема величине модификована у сему 'интензитета'.

6.2. Када је изражена димензија појма у питању, пажњу је привукла чињеница да је она, уместо одређеним аугментативом, исказивана описима синтагматског типа у којима се употребљавају лексеме које имају доминантну сему квантитета:

Нешто мртво, костурасто и давно покојно претстављају оне *горостасне* кристалинске *стене* (ПН, 160); ледењак ... ваља *грдосије камена* (ПН, 254); фјур се рашири као *грдан морски залив* (ПН, 266); ланац од четири велика и много малих острва, примакнутих једно другоме тако близу као да су тек неком *циновском секиром* били оцепљени (ПН, 326); Наишли смо на ... гомилу камења, свакојаког, од ситних, оштрих и измрљених каменца и шљунка па до *громадастих блокова* (ПН, 205); камење то изгледа као *циновским зубима* раскрхане кошчурина (ПН, 221); држе на глави судове од *циновских тикава* (А, 5); Парк, *огroman водоскок*, читав базен (А, 13); Свако *гигантско дрво* у овој прашуми је *огромна грађевина* (А, 29).

Аугментативност се, дакле, чешће исказује описно и то је једно од обележја ових текстова. Атрибутским синтагамама најчешће се даје реалан опис димензија појма, без пејорације, која је најчешће уобичајен пратилац аугментативности. Како напомиње В. Јовановић, аугментативом се углавном сугерише негативан емотивно-експресивни став субјекта, кроз презир, гнушање, неодобравање (Јовановић 2010: 91). У анализираним путописима, конструкцијама са аугментативним значењем није циљ указивање на неприхватљивост таквих појмова, већ њихово просто описивање, вербализовање утиска који изразите димензије остављају на посматрача.

7. Приликом деривације деминутива и аугментатива мења се и њихово значење будући да творбени форманти уносе нове семантичке компоненте. Иако се ради о дериватима, у истраживањима се наглашава да се деминутиви и аугментативи семантички разликују од других деривата, јер су једно-референтни, цео семантички садржај мотивне лексеме пренет је у дериват, али је модификован, конкретизован семама 'мали', односно 'велики' (Гортан Премк 1997: 127–128).

Прегледом творбене структуре анализираних лексема установили смо да су најзаступљенији форманти они који су и иначе најпродуктивнији у српском језику. У путопису И. Секулић најфреквентнији су следећи суфикси: *-ица* и његове варијанте (нпр. *барица, зградица, жилица, стругарица*); *-ић/-ић/-чић* (нпр. *коњић, патуљчић, ходничкић, облачић*); *-це* и његове варијанте (нпр. *острвце, местанце, перце, језерце*); *-ак* и његове варијанте (нпр. *човечуљак, црквичак, шумарак*). У путопису Р. Петровића у 90% случајева

то су суфикси *-ица* (нпр. *брадица, верандица, механица, речица*) и *-ић/-ић* (нпр. *гласић, коњић, црнцић*). Када су у питању аугментативи, код оба аутора налазимо лексеме творене уз помоћ суфикса *-ина* (и његових варијанти), једног од најпродуктивнијих аугментативних суфикса у српском језику (уп. Јовановић 2010: 81).

Наведени списак суфикса показује да И. Секулић прибегава разноврснијим творбеним средствима за исказивање деминутивности чиме се остварује, али и појачава експресивност израза.

8. На основу свега изнесеног може се закључити да се десупстантивни деминутиви и аугментативи у оба анализирана дела користе у сличном односу, али да путопис И. Секулић садржи богатији, креативнији репертоар таквих лексема. Анализа ексцерпираних примера показује да су лексеме из грађе углавном творене према постојећим творбеним моделима српског језика и да су семантички прозирне. Неке од њих имају и конкурентну јединицу, што се чешће уочава у путопису И. Секулић, а такав вид изражавања обогаћује језик, али доприноси и динамичности израза. Може се рећи да постоји системност у употреби овог типа лексема у анализираним путописима. Деминутиви су доминантни, док се аугментативи употребљавају ретко. Анализиране лексеме се често додатно детерминишу атрибуцијским синтагмама чиме се вреднује и квалитет појма. Уместо аугментативима, на импозантне димензије појма указује се придевима са значењем димензија.

У литератури је већ истакнута креативност у коришћењу лексичко-творбених образаца у делима И. Секулић, што се потврдило и у овом случају. Према речима М. Радовић Тешић, Исидора је „репрезент српског књижевног и језичког израза, актуелног једнако у свом времену и данас” (Радовић Тешић 2010: 118). Р. Петровић се у изражавању придржава постојећих творбених образаца и у томе налазимо главну разлику у употреби овог типа лексике у испитиваним делима. Ипак, за оба аутора важи да вешто и умешно користе језик и његова средства.

## ИЗВОРИ

- ПН: Исидора Секулић, *Санутници. Писма из Норвешке*, Нови Сад: Магица српска, 1961.
- А: Растко Петровић, *Африка*. <<http://www.antologijasrpskeknjizevnosti.rs/>>. 15. 05. 2022.

## ЛИТЕРАТУРА

- Вељковић Станковић 2011:** Д. Вељковић Станковић, *Речи субјективне оцене у настави српског језика и књижевности*, Београд: Филолошки факултет.
- Гвозден 2011:** В. Гвозден, *Српска путописна култура 1914–1940*, Београд: Службени гласник.
- Гортан Премк 1997:** Д. Гортан-Премк, *Полисемија и организација лексичког система у српском језику*, Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Грицкат 1976:** И. Грицкат, Језик српских путописа из XVII и с почетка XVIII века, у: В. Ђурић (ур.), *Зборник историје књижевности*. Књ. 10, *Стара српска књижевност*, Београд: САНУ, 1976, 297–322.
- Грицкат 1995:** И. Грицкат, О неким особеностима деминуције, *Јужнословенски филолог*, LI, 2–30.
- Деретић 1983:** Ј. Деретић, *Историја српске књижевности*, Београд: Полит.
- Ђуркин 2020:** В. Ђуркин, Експресивне вриједности деминутива у дјелу Исидоре Секулић, у: М. Ковачевић (ур.), *Експресивност у српском језику*, Крагујевац: ФИЛУМ, 107–120.
- Јовановић 2010:** В. Јовановић, *Деминутивне и аугментативне именице у српском језику*, Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Јовановић 2018:** Ј. Јовановић, *Лексика погрдног значења у именовану човека у српском језику*, докторска дисертација, Београд: Филолошки факултет.
- Леовац 1986:** С. Леовац, *Књижевно дело Исидоре Секулић*, Београд: Вук Караџић.
- Поповић 1926:** П. Поповић, Љубомир Ненадовић као путописац, у: *Из књижевности 3* Београд: Геца Кон, 99–147.
- Радовић Тешић 2010:** М. Радовић-Тешић, Лексика Исидоре Секулић са становишта савремене стандардизације, у: М. Ковачевић (ур.), *Језички систем и употреба језика*, Крагујевац: ФИЛУМ, 115–119.
- Стојановић 2012:** М. Стојановић, О стилској вредности именичких деминутива у Андрићевим приповеткама, Бања Лука: *Филолог*, VI, 203–209.
- Тошовић 1993:** Б. Тошовић, Оглагољеност функционалних стилова, *Јужнословенски филолог*, XLIX, 57–74.

Nataša Milanov

SUBJECTIVE EVALUATION NOUNS IN THE TRAVELOGUES *LETTERS FROM NORWAY* BY I. SEKULIĆ AND *AFRICA* BY R. PETROVIĆ

Summary

The subject of the paper are subjective evaluation nouns in two important Serbian travelogues – *Letters from Norway* by Isidora Sekulić and *Africa* by Rastko Petrović, nouns in which the corresponding diminutive or augmentative meanings are created by means of word-formation. The main

tasks in our research included determining the number of these lexemes in the two texts, determining which are the most productive creative models, recognizing the areas of reality these nouns refer to, i.e. which lexical-semantic groups they belong to, determining their connotative meanings (if they have them), as well as their functions in the text, in reflecting different landscapes and people. We were also interested in whether there were similarities or differences in the use of subjective evaluation nouns in the analyzed travelogues.

*Key words:* travelogue, *Letters from Norway*, *Africa*, subjective evaluation noun, diminutive, augmentative, lexical-semantic group, formation structure, seme.